

Yiğitpaşa, Davut - Yazar, Turgay, “Bolu/Claudiopolis Stadion Kazısı ve Köşk (Konak) Hamamı”, *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 11/23, ss.13-29.
DOI: 10.31765/karen.1563436

Bu makale etik kurul izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektirmemektedir.
This article doesn't require ethical committee permission and/or legal/special permission.

* Araştırma Makalesi / Research Article

** Prof. Dr.,
Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İnsan ve
Toplum Bilimleri Fakültesi, Arkeoloji
Bölümü, Samsun/TÜRKİYE
✉ davut.yigitpasa@omu.edu.tr
ORCID : 0000-0001-8821-5628

** Dr. Öğr. Üyesi,
Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İnsan ve
Toplum Bilimleri Fakültesi, Sanat Tarihi
Bölümü, Samsun/TÜRKİYE
✉ turgayyazar@gmail.com
ORCID : 0000-0003-0179-4511

Anahtar Kelimeler: Bolu, Stadyum Kazısı,
Hamam, Köşk (Konak) Hamamı, Osmanlı

Keywords: Bolu, Stadion Excavation, Bath,
Mansion (Pavilion) Bath, Ottoman

Geliş Tarihi / Received Date: 08.10.2024

Kabul Tarihi / Accepted Date: 17.06.2025

BOLU/CLAUDIOPOLIS STADİON KAZISI VE KÖŞK (KONAK) HAMAMI*

Davut YİĞİTPAŞA** – Turgay YAZAR***

Öz: Bu çalışmada; Bolu Akpınar Mahallesi'nde Roma Dönemi'ne ait bir stadyumun 2008 yılında açığa çıkarılması sırasında karşılaşılan ve 2022 yılında Bolu Müze Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen kazılarda ortaya çıkarılan Köşk (Konak) Hamamı tanıtılmış ve değerlendirilmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde kazı süreci ve yapı tanıtımı yapılmıştır. Çalışmanın ikinci kısmında Anadolu'da tespit edilen ve literatüre Köşk (Konak) Hamamı olarak geçen bu yapıların plan özellikleri değerlendirilmiştir. Türk mimarlığında su yapılarının önemli bir unsuru olan hamamlar işlevleri ve kullanım biçimlerine göre genel ve özel hamamlar olarak sınıflanmaktadır. Özel hamamlar ise içerisinde yer aldıkları mülkün statü ve kullanımına bağlı olarak saray, tekke, kışla ya da yalı, köşk veya konak hamamları olarak adlandırılır. Anadolu'nun birçok şehrinde, kentin ileri gelenleri tarafından konak veya köşklarinin bahçelerinde veya bünyelerinde hamam inşa ettirilmesi yaygın bir gelenektir. Stadionun oturma sıralarına paralel uzanan dik-dörtgen planlı Bolu Akpınar Hamamı; kuzeydeki soyunmalık, soyunmalığın güneybatısındaki sıcaklık ve güneydoğusundaki su deposu ile ocak bölümlerinden oluşmaktadır. Kazıda ele geçirilen buluntular, şehri oluşturan mahallerle ilgili kayıtlar ile başta plan ve mimari özelliklerinden hareketle hamamın 17-19. yüzyıl arasına ait Geç Osmanlı Dönemi yapısı olabileceği değerlendirilmiştir.

BOLU/CLAUDIOPOLIS STADIUM EXCAVATION AND MANSION (PAVILION) BATH

Abstract: In this study, the mansion (pavilion) bath, which was encountered during the unearthing of a stadium from the Roman Period in Bolu Akpınar District in 2008 and unearthed during the excavations carried out by the Bolu Museum Directorate in 2022, was introduced and evaluated. The excavation process and structure were introduced in the first part of the study. In the second part of the study, the plan features of these structures, which were identified in Anatolia and referred to as mansion (pavilion) bath in the literature, were evaluated. Baths, which are an important element of water structures in Turkish architecture, are classified as public and private baths according to their functions and usage forms. Private baths, on the other hand, are called palace, dervish lodge, barracks or waterside, mansion (pavilion) baths depending on the status and use of the property they are located in. In many Anatolian cities, it is a common tradition for the notables of the city to have

baths built in the gardens or on the premises of their mansion (pavilion) bath. Bolu Akpınar Bath, which has a rectangular plan extending parallel to the seating rows of the stadium; It consists of a changing room in the north, a hot room in the southwest of the changing room, a water tank and a stove in the southeast. Based

on the findings obtained during the excavation, records related to the neighborhoods that make up the city, and primarily its plan and architectural features, it has been evaluated that the bathhouse could be a Late Ottoman Period structure dating back to the 17th-19th centuries.

Giriş

Bu çalışmada Bolu/Claudiopolis Stadyumu kazısında ortaya çıkarılan Osmanlı Dönemi'ne ait bir hamam ve hamamı tarihlememizi sağlayan bazı kazı buluntuları tanıtılarak değerlendirilecektir.

Bolu, Merkez ilçe, Akpınar Mahallesi'nde İzzet Baysal Caddesi üzerinde, mülkiyeti Bolu Belediyesi'ne ait olan "III. Derece Arkeolojik Sit Alanı" içerisindeki 9. pafta, 248. adanın 15, 16, 17 ve 18. parsellerinde yer alan dükkanların 2008 yılındaki yıkımı esnasında bazı tarihi kalıntılarla karşılaşmış ve aynı yıl Bolu Müze Müdürlüğü başkanlığında sondaj çalışmaları başlatılmıştır (Foto 1,2,4, Şekil 1).¹

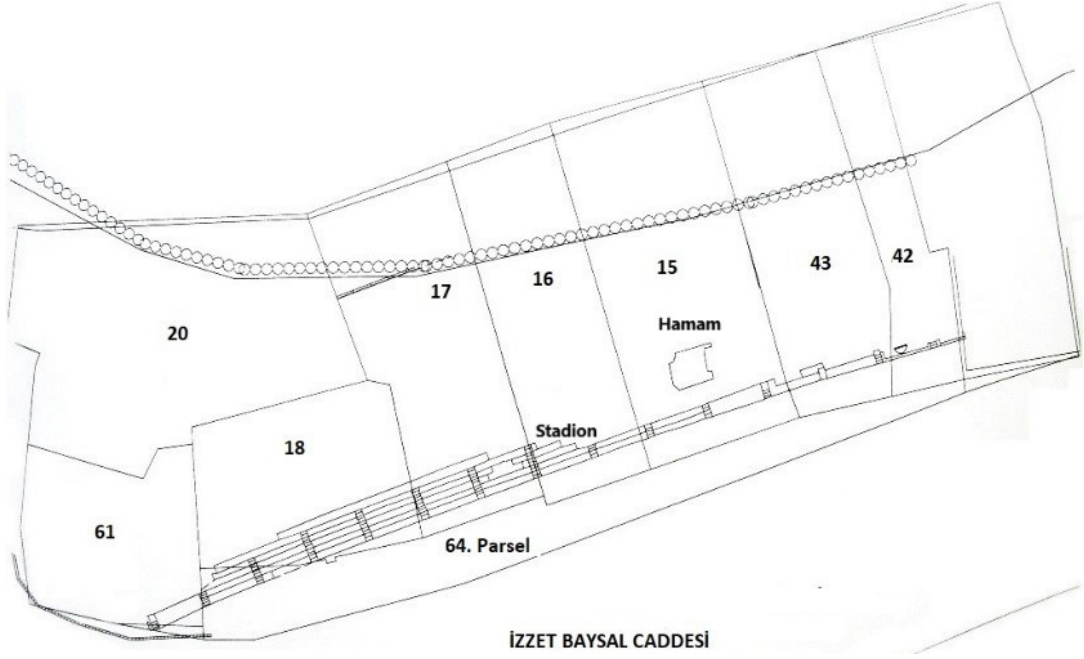

Foto. 1. Hisartepesi'nin havadan görünümü

Foto. 2. Kazı alanındaki parselasyon

¹ 2008 yılı kurtarma kazısını büyük bir özveri ve titizlikle yapan Müze Müdürü Mustafa Y. Güneş, uzmanlar Kader Yer, Beste Ekşi, Ümit Karataş ve Hakan Ulutürk'ü şükranla anıyorum. Kazı bilgi, belge, fotoğraf arşivini ve buluntularının çalışma iznini veren, 2022 yılında kazının tekrar başlamasını sağlayan Bolu İl Kültür Müdürü Hakan Doğanay ve Müze Müdürü Atılğan Kaya'ya teşekkür ederiz. Makalede yer alan fotoğraf ve çizimler Prof. Dr. Davut Yiğitpaşa'ya aittir.

Şekil 1. Kazı alanındaki parselasyon planı

Foto. 3. Alanın 2008 kazısı öncesi durumu (Bolu Müze Müdürlüğü Arşivi)

Kazı çalışmalarında ilk olarak 1,5 m aralıkla, 1x1,5 m ölçülerinde, derinlikleri dolgu toprağına göre değişiklik gösteren 28'i 15, 23'ü 16, 33'ü 17 ve 29'u ise 18 numaralı parselde olmak üzere

toplam 113 adet sondaj çukuru açılmış, sondaj çukurlarında duvar kalıntıları ve oturma sıraları tespit edilmiştir (Foto. 4-6).

Foto. 4. Kazı alanında 2008 yılında açılan sondaj çukurları (Bolu Müze Müdürlüğü Arşivi)

Foto. 5-6. 21 ve 28 numaralı sondaj çukurları (Bolu Müze Müdürlüğü Arşivi)

Sondaj çukurlarındaki oturma sıralarının Roma Dönemi'ne ait bir stadyuma ait olduğu değerlendirilmiş ve alanda bir kurtarma kazısı gerçekleştirilmiştir. Kurtarma kazısında 15, 16 ve 17 numaralı parsellerin kuzey bölümlerinde duvar kalıntıları, 15 numaralı parselin orta bölümünde stadyumdan farklı bir döneme ait olduğu değerlendirilen bir yapıya ait temel duvarı kalıntıları, 15, 16, 17 ve 18 numaralı parsellerin güney bölümlerinde ise stadyumun oturma

sıraları açığa çıkarılmıştır. Çalışmalarda stadyuma ait oturma sıralarının doğu-batı yönünde devam ettiğinin tespit edilmesi üzerine kamulaştırma yapılarak kazı alanı genişletilmiş, 248 adanın 42, 43, 61 ve 64 numaralı parsellerde devam ettirilen çalışmalar sonucunda stadyumun bir kısmı tamamen açığa çıkarılmıştır. 2008 yılı kazılarında elde edilen verilerden; bu alanın Claudiopolis kentinin akropolisi konumundaki Hisartepesi olduğu, tepenin güney yamacındaki stadyumun İmparator Hadrianus (MS 117-138), duvar kalıntılarının ise Osmanlı Dönemi'ne ait olduğu değerlendirilmiş, ancak bu kalıntıların ne tür bir yapıya ait olduğu ve tarihi hakkında bir tespitte bulunulamamıştır.²

2022 yılında, alanın açılması ve Osmanlı Dönemi'ne ait yapı kalıntısının işlev ve planının tespiti için kazı çalışmaları yeniden başlatılmıştır.³ Kazı çalışmalarında oturma sıralarının üzerindeki toprak kütlesi tahliye edilmiş, belediyeye ait olan dükkanlar ile 20. yüzyıla ait bir yapı kalıntısına ait temeller kaldırılmıştır. Stadyumun 11. merdiven sırasının 1,70 m üzerinde, muhtemelen 5. oturma sırasına denk gelen yerdeki yapı kalıntısının tamamen ortaya çıkarılması ve fonksiyonunun belirlenebilmesi için 8x8 m boyutlarındaki 29 numaralı plankarede çalışılmış ve yapının bir hamam olduğu tespit edilmiştir (Foto. 7-12).⁴

Foto. 7. Kazı alanının 2022 kazısı öncesi görünümü

² 2008 yılı Stadyum kazısı için bkz. Güneş, 2008: 159-174; 2009: 294-308; Bilir ve Tuna, 2023: 1226-1236; Yiğitpaşa, 2023: 64-85.

³ 2022 kazı çalışmaları Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Davut Yiğitpaşa'nın koordinatörlüğünde 21.07.2022-20.11.2022 tarihleri arasında 150 gün süreyle gerçekleştirilmiştir.

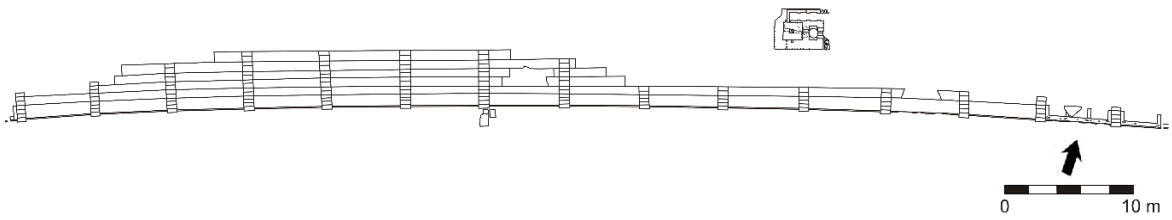
⁴ Yiğitpaşa, 2024: 1328-1329.

Foto. 8. Hamamın 2022 kazısı öncesi durumu, doğudan görünüm

Foto. 9. Kazı alanının 2022 kazısı sonrası güneydoğudan görünümü

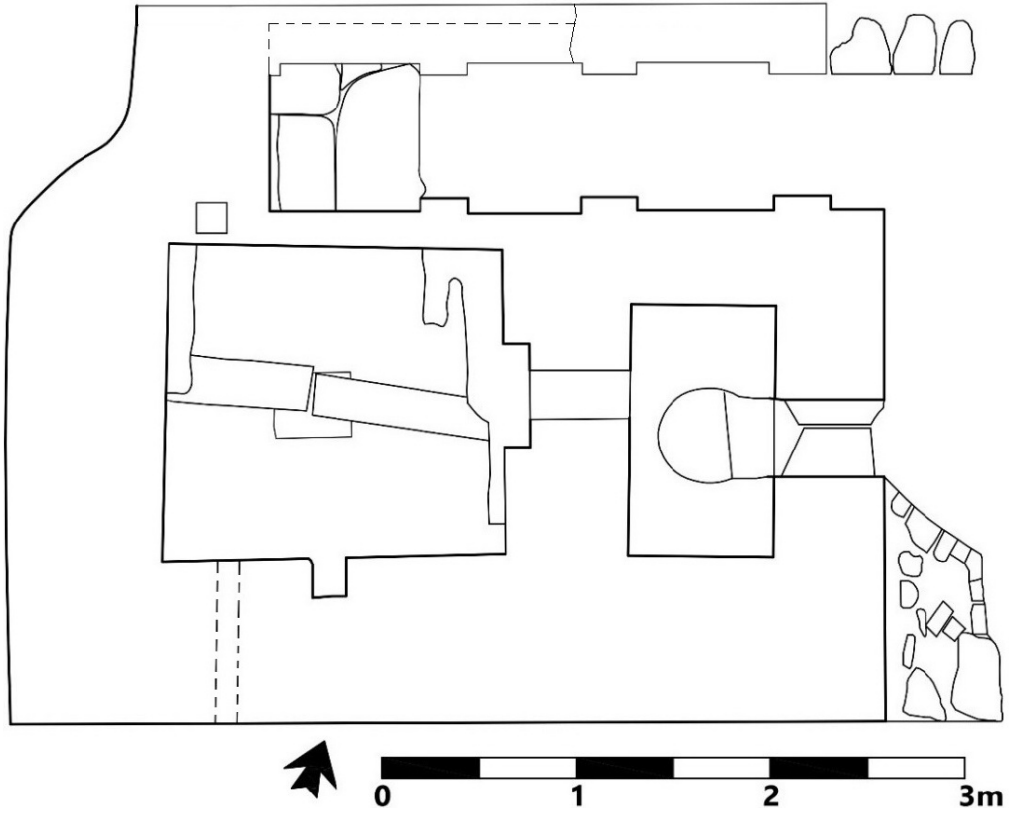
Şekil 2. Stadiun ve hamamın 2022 kazısı sonrası konum planı

Foto. 10. 2022 kazısı sonrası stadionun oturma sıraları ve hamamın güneyden görünümü

1. Konak Hamamı

Hafif güneye eğimli olarak doğu-batı doğrultusunda, stadionun oturma sıralarına paralel uzanan yapı kalıntısı mevcut haliyle 5,06 m x 3,60 m ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Kazı sonrası tespit edilen planına göre yapı kuzeydeki soyunmalık (1), soyunmalığın güneybatısındaki sıcaklık (2) ve güneydoğusundaki su deposu ile ocak (3) bölümlerinden oluşmaktadır (Şekil 3, Foto. 12-14).⁵

Şekil 3. Hamam sıcaklık seviyesindeki planı

⁵ Yiğitpaşa-Kaya-Öntaş, 2024: 13.

Foto. 12. *Hamamın kuzeyden görünümü*

Foto. 13. *Hamam batıdan görünümü*

Foto. 14. Hamam güneyden görünümü

Soyunmalık 288x76 cm ölçülerinde ve doğu-batı yönünde dikdörtgen planlıdır. Girişi doğu duvardaki içe profilli açıklıktan sağlandığı tespit edilen soyunmalık; kuzey ve güney duvarlarına karşılıklı yerleştirilmiş ikişer duvar payesi ile orta kısımdaki daha küçük üç bölüme ayrılmıştır. Soğukluk zeminin sal taşlarıyla döşeli olduğu doğu duvarı önündeki yaklaşık 80 cm'si günümüze ulaşmış olan kaplamalardan anlaşılmaktadır. Soğukluk mekanının güney duvarında zeminden yaklaşık 34 cm yükseklikte 23 cm eninde ve 11 cm yüksekliğinde içerisine künk yerleştirildiği anlaşılan bir kanal mevcuttur (Foto. 15-17).

Foto. 15-16. Soğukluk bölümünün güneyden görünümü

Foto. 17. Soğukluk bölümünün güney duvarındaki künk kanalı

Soyunmalığın güney duvarının doğusunda yer alan kapı açıklığından girildiği anlaşılan sıcaklık bölümünün güney duvarı 177, kuzey duvarı 171, batı duvarı 163 ve doğu duvarı 156 cm ölçülerinde olup yamuk planlıdır. Sıcaklığın yaklaşık orta kısmında 38x33 cm boyutlarında yaklaşık dikdörtgen planlı bir ayak yer almaktadır. Kalan izlerden ve in situ olarak tespit edilen sal taşlarından sıcaklık zemininin sal taşları ile kapatılarak cehennemlik oluşturulduğu görülmektedir. Mevcut izlere göre sal taşlarının üzerine harç ve tuğla karışımı bir blokaj yapılmıştır. Sıcaklığın kuzey duvarında eksenin batısında, güney duvarında ise yaklaşık ekseninde cehennemlik bölümüne kadar inen tüteklik kanalları vardır. Güney duvardaki kanalın sıcaklığa bakan yüzündeki taşları günümüze ulaşmamıştır (Foto. 18-20).

Foto. 18-19. Sıcaklık bölümünün doğu ve batıdan görünümü

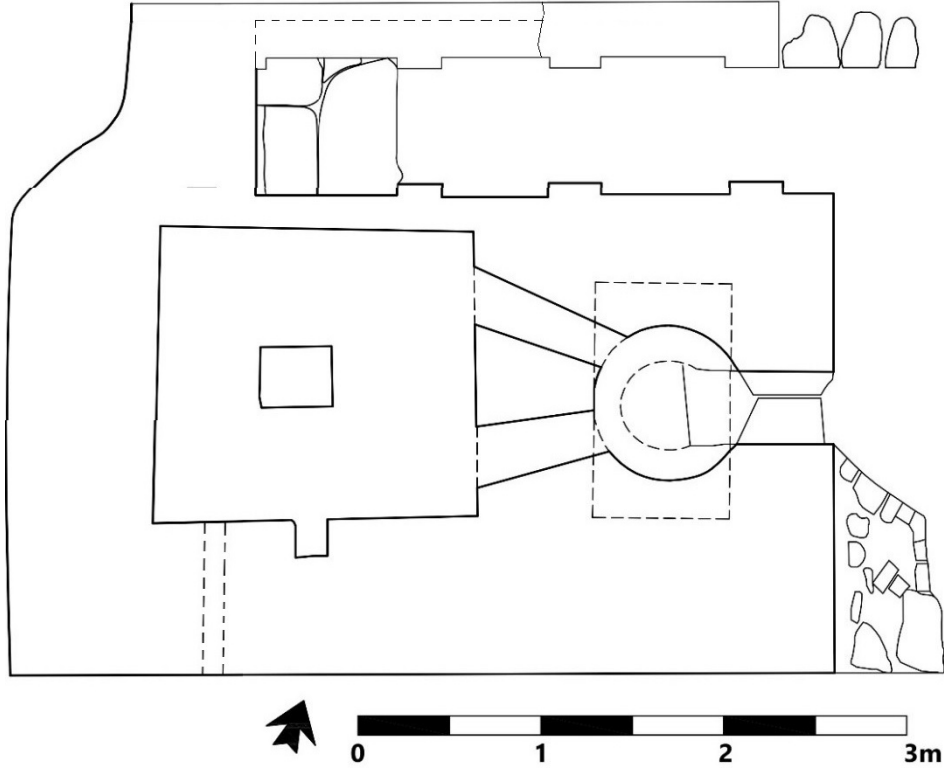
Foto. 20. Sıcaklık bölümündeki tüteklik kanalı

Hamamın su deposu ve ocak bölümü sıcaklığın batısında olup altta ocak, üzerinde ise su deposu bulunmaktadır. Su deposu 129x75 cm ebatlarında olup kuzey-güney yönünde dikdörtgen planlıdır. Zemini tuğla blokajı olan su deposunun doğu duvarı ekseninde sıcaklığa açılan bir kanal bulunmaktadır. Bu kanal muhtemelen içerisinde bir künkle depodan sıcaklığa ısıtılan suyun nakledildiği kanal olmalıdır. Su deposunda bir kazan olması beklenmekle birlikte varlığına dair bir iz tespit edilememiştir (Foto. 21).

Foto. 21. Su deposundan sıcaklığa açılan kanal ve niş

Yapının ocak bölümü su deposunun tam altında olup, seviye olarak cehennemlik bölümü ile aynı seviyededir. Ocak doğu batı yönünde 60cm, kuzey-güney 48 cm boyutlarında olup doğu kısmı daireye yakın beyzi formdadır. Batı kısmı dikdörtgen biçimli bir açıklıkla dışarıya açılmaktadır. Üzeri kubbe şeklinde örtülü olduğu anlaşılan ocağın doğusunda V şeklinde kuzeye ve güneye doğru açılarak uzayan iki kanal ile cehennemlik bölümüne bağlanmıştır. Yanan ateşin dumanı cehennemlikteki tütekliklere bu iki kanalla ulaşmakta ve böylece hamamın ısıtılması da sağlanmaktadır (Şekil 4, Foto. 22-24).

Şekil 4. Hamamın cehennemlik ve ocak seviyesindeki planı

Foto. 22. Hamamın su deposu ve ocak bölümü

Foto. 23. Hamamın külhanından cehennemlik kısmına bağlantı sağlayan kanalların külhandan görünümü

Foto. 24-25. Hamamın külhanından cehennemlik kısmına bağlantı sağlayan kanalların tüteklikten görünümü

Yapının korunmuş en yüksek duvarı 115 cm olup duvarları kaba yonu ve moloz taş ile bol kireç harcı kullanılarak inşa edilmiştir. Duvar aralarında tuğla dolgular bulunmaktadır. Yapının su deposu ve sıcaklık bölümü zemininde tuğla blokaj yapıldığı tespit dilmektedir. Yapının soyunmalık ve sıcaklık duvarlarının içten sıvalı olduğu, ancak günümüze ulaşmadığı değerlendirilmektedir. Yapının örtüsüne ait arkeolojik bir veri tespit edilememiştir. Soyunmalık kısmının sıcaklık zemininde olduğu gibi sal taşları veya ahşap tavan ile örtülü olması mümkün gözükmemektedir. Yapının Sıcaklık bölümün ise kubbe, sal taşları veya ahşap olması mümkündür. Kazıda meydana çıkarılan kiremit parçalar çatının kiremit ile kaplı olduğuna bir karine oluşturmaktadır.⁶

2. Değerlendirme ve Tarihleme

Kazı sonucu zemin seviyesinde ortaya çıkarılan yapıyı tarihleyebileceğimiz verileri kazı buluntuları, şehri oluşturan mahallerle ilgili kayıtlar ile başta plan olmak üzere mimari veriler oluşturmaktadır.

2.1. Kazı buluntularının Değerlendirilmesi:

Kazı alanında Roma, Bizans ve Osmanlı Dönemi'ne ait sikkeler, seramik kaplar veya kap parçaları, lüleler,⁷ kapı kilidi mekanizmasına ait olduğunu değerlendirdiğimiz yüksek korozyonlu metal aksamlar ve çiviler ile küçük parçalar halinde cam bilezik ve boncuklar elde edilmiştir. Bu buluntuların Osmanlı Dönemi'ne ait olanlarının 17-19. yüzyıl arasına ait olabileceği değerlendirilmiştir. Kazı buluntuları içerisinde hamamla ilişkili olması mümkün olan tek buluntu yarım yuvarlak

⁶ Yiğitpaşa-Kaya-Öntaş, 2024: 13-14.

⁷ Lüleler için bkz. İnanan-Şahin, 2017: 33-54.

gövdeli bakır bir hamam tasıdır (Şekil 4). Bu eser taşınabilir bir obje olmasının yanı sıra üzerinde bezeme bulunmaması nedeniyle tarihleme açısından fazla bir ipucu vermemektedir (Foto. 26-29)

Foto. 26-27. Dolgu toprakta ele geçen hamam tası

Foto. 28-29. Dolgu toprakta ele geçen 18 veya 19. yüzyıla ait olduğu değerlendirilen lüle örnekleri

2.2. Bolu Şehrinin Gelişiminin Değerlendirilmesi:

Bolu şehrinin gelişimi ve mahallelerin kuruluşu hakkında bilgi veren en erken tarihli kaynak 16. yüzyıla ait tahrir defterleridir. Defterlere göre 16. yüzyılda Bolu'da 16 Müslüman mahallesi mevcuttur. Bu mahallelerin içinde Akpınar Mahallesi'nin ismi yer almamaktadır. Bu nedenle 16. yüzyılda Akpınar Mahallesi'nin henüz kurulmadığı anlaşılmaktadır.

Akpınar Mahallesi adının geçtiği ilk belge; 1687-1688 tarihli 836 numaralı Şer'îye Sicili'dir. Sicile göre Bolu'daki 12 mahalleden biridir. 1840 yılı kayıtlarına göre 964 kişinin yaşadığı mahalle, Bolu'nun en kalabalık mahallesidir.⁸ 19. yüzyılın ortalarından itibaren mahalle nüfusunda bir azalma görülmektedir. Mahallenin nüfusu; 1844 yılında 718, 1897 yılında ise 796 olarak tespit edilmiştir. 1925 yılındaki sayımlara göre mahallenin nüfusu 1001 kişi olup Bolu'daki en kalabalık üçüncü mahalledir.⁹

2.3. Mimari Verilerin Değerlendirilmesi:

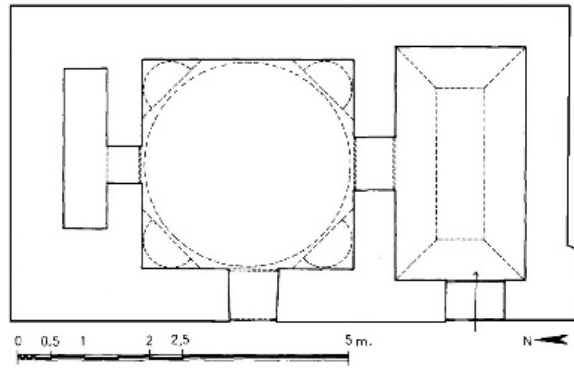
Türk mimarlığında su yapılarının önemli bir unsuru olan hamamlar işlevleri ve kullanılış biçimlerine göre genel ve özel hamamlar olarak sınıflanmaktadır. Özel hamamlar ise içerisinde

⁸ Kaya ve Bayartan, 2019: 161-177. 836 Numaralı sicil için bkz. Çöpöğlu, 2008.

⁹ Kaya, 2021: 177-192.

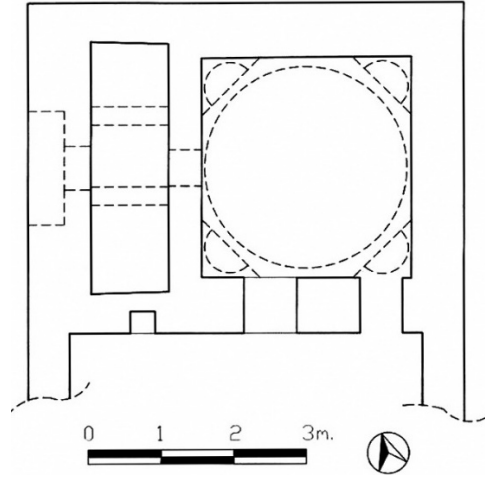
yer aldıkları mülkün statü ve kullanımına bağlı olarak saray, tekke, kışla ya da yalı, köşk veya konak hamamları olarak adlandırılmıştır¹⁰. Bu grup içerisindeki hamamların plan şemaları ve ihtiva ettikleri bölümler incelendiğinde; saray, kışla veya tekke gibi mülkler içerisinde yer alan ve belirli bir gruba hizmet eden hamamların daha büyük boyutlu oldukları, yalı, köşk ve konak gibi mülkler içerisinde ya da bünyelerinde inşa edilen ve sadece bir aileye mensup kişilerin kullandığı hamamların ise diğerlerine nispetle daha küçük ölçekli yapılar olduğu görülmektedir.

Aşağıda sunacağımız bazı örnekler; Anadolu'nun birçok şehrinde, kentin ileri gelenleri tarafından konak veya köşklarinin bahçelerinde veya bünyelerinde hamam inşa ettirilmesinin yaygın bir gelenek olduğunu göstermektedir. Bu örneklerden biri Bolu'da tespit edilmiştir. Geç dönem Osmanlı eseri olduğu belirtilen hamam dikdörtgene planlı bir soyunmalık, bu mekânın kuzeyindeki kare planlı bir sıcaklık ile sıcaklığın kuzeyindeki su deposundan oluşmaktadır (Şekil 5)¹¹.

Şekil 5. Bolu'daki konak hamamının planı (Öztürk 1997)

Benzer bir örnek Çanakkale'de yer alan ve Geç Osmanlı Dönemi'ne tarihlenen Burhan Köyü Hamamı'dır. Yapının soyunmalık mekânı günümüze ulaşmamıştır. Soyunmalığın kuzeybatısında kare planlı sıcaklık, kuzeydoğusunda ise dikdörtgen planlı su deposu mevcuttur (Şekil 6).

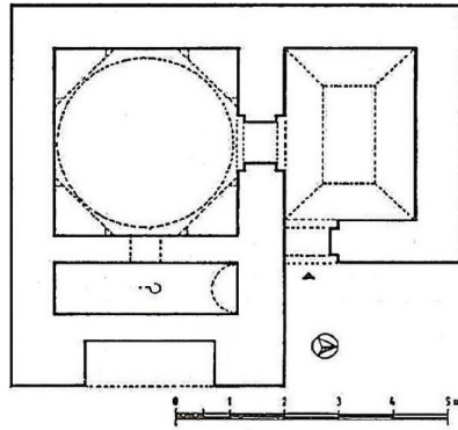
Şekil 6. Çanakkale Burhan Köyü Hamamı (Uysal 2014)

Yozgat'ta tespit edilen Lök Köyü Karaca Bey Konağı Hamamı bir diğer örnektir¹². Yapı kuzeydeki dikdörtgen planlı soyunmalık, soyunmalığın güneyindeki kare planlı sıcaklık ve sıcaklığın doğusundaki su deposundan ibarettir (Şekil 7).

¹⁰ Ülgen, 1997: 174-178; Önge, 1995: 9-18; Eyice, 1997: 402-434; Karademir, 2020: 311.

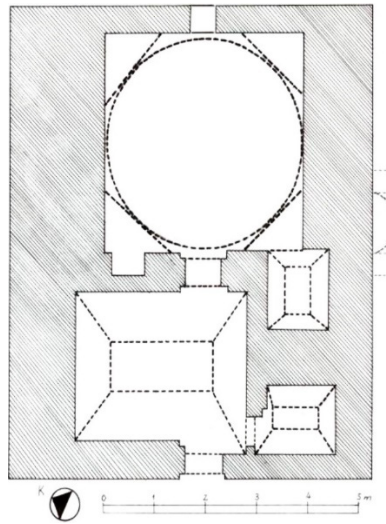
¹¹ Öztürk, 1988: 138-143.

¹² Kutlu, 2022: 355-358.

Şekil 7. Yozgat Lök Köyü Karaca Bey Konağı Hamamı planı (Kutlu 2022)

Köşk veya konak hamamları Kayseri bölgesinde de yaygın olarak bulunmaktadır. Bu örneklerden biri Bektaşoğlu Konağı Hamamı'dır. Soyunmalık ve sıcaklık bölümlerinden oluşan yapının su deposu günümüze ulaşmamıştır. Bu yapıda diğer örneklerden farklı olarak soyunmalık bölümünün doğusunda küçük bir niş halinde tıraşlık, sıcaklık bölümünün güneydoğusunda ise küçük bir halvet hücresi bulunmaktadır (Şekil 8)¹³.

Şekil 8. Kayseri Tavlusun Bektaşoğlu Konağı Hamamı'nın planı (Aslan 2012)

Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı gibi köşk veya konak hamamları, soyunma mekânı ile sıcaklık ve su deposundan oluşan küçük ölçekli yapılardır. Ocak kısımları genellikle su deposunun altında olup külhan bulunmamaktadır. Yapıların soyunmalık mekânları genellikle tonoz, sıcaklık mekânları ise kubbeyle örtülüdür.

Bolu Akpınar Hamamı da boyutu, soyunmalık, sıcaklık ve su deposundan oluşan plan şemasıyla yukarıda örneklerini sunduğunuz köşk veya konak hamamları ile tam olarak örtüşmektedir. Plan şeması, bulunduğu mahallenin tarihsel gelişimi ve kazı buluntuları birlikte değerlendirildiğinde; yapıyı 19. yüzyıl daha ağırlıklı olmak üzere 18 veya 19. yüzyıla tarihlemek uygun gözükmemektedir. Yapı muhtemelen mahallede inşa edilen ve günümüze gelemeyen konaklardan birine aittir.

¹³ Aslan, 2012: 66-71

Köşk veya konak hamamları küçük boyutlu olmaları, ait oldukları mülklerin sık sık el değiştirmesi gibi nedenlerle hızla yok olan kültür varlıklarımızdan birini oluşturmaktadır. Bu nedenle mevcut örneklerin belgelenmesi ve koruma altına alınması önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Aslan, Celil (2012), “Kayseri Konak Hamamları”, *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 4/1, 53-81.
- Bilir, Güzin -Tuna, Aysun (2023), “Klaudiopolis Antik Kenti Stadyumu”, *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 22/3, 1226-1236.
- Çöpoğlu, Binnaz (2008), *Bolu Şer’iye Sicili 1687-1688Tarihli 836 No’lu Defterin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, Bolu: Bolu Halk Kültürü Araştırma Merkezi Yayınları.
- Eyice, Semavi (1997), “Hamam”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 15, İstanbul, 402-434.
- Güneş, Mustafa (2010), “Bolu İli, Merkez İlçe, Stadion Kurtarma Kazısı 2008”, *18. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu*, Sivas, 159-174,
- _____ (2011), “Bolu İli, Merkez İlçe, Stadion Kurtarma Kazısı, 2008”, *Uluslararası Köroğlu, Bolu Tarihi ve Kültürü Sempozyumu Bildirileri, 17-18 Ekim 2009*, (Ed. A. Yaman-A. Aktaş-Yasa-E. Öztürk- B. Kaya-Yiğit), Bolu Halk Kültürünü Araştırma Merkezi Yayınları, 294-308;
- İnanan, Filiz- Şahin, Derya (2017), “Arkeopark-Osmanlı Lüleleri Osmanlı’da Tütün Keyfi”, *Ulu-dağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18/32, 33-54.
- Karademir, Murat (2020), “Keşan’da Bir Kültür Mirası: Eski Hamam”, *Selçuk Ün. Sos. Bil. Ens. Dergisi*, 43, 310-326.
- Kaya, Didem Sevtap (2021), “Tanzimattan Cumhuriyetin İlk Yıllarına Bolu Şehri Mahallelerinin Nüfusu”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 26/46, 177-192.
- Kaya-D. Sevtap-Mehmet Bayartan (2019), “XVI. Yüzyıldan Günümüze Bolu Şehri Mahallelerinin Tarihi Gelişimi”, *Tarihin Peşinde-Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 21, 161-177.
- Kutlu, Mehmet (2022), “Yozgat Hamamları”, *Yozgat Tarihi ve Kültürü*, C.1, Ed. Ebubekir Güngör, Akçağ Yayınları, Ankara, 339-359.
- Önge, Yılmaz (1995), *Anadolu’da XII-XIII. Yüzyıl Türk Hamamları*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 9-18.
- Öztürk, Hüseyin (1988), “Bolu’da Bir Hamam”, *Türk Etnografya Dergisi*, 68, 138-143.
- Ülgen, Ali Saim (1997), “Hamam”, *İslam Ansiklopedisi*, 2, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Eskişehir, 174-178.
- Uysal, Ali Osman (2014) “Çanakkale’de Bazı Geç Osmanlı Dönemi Hamamları” *Turkish Studies*, 9/10, 1075-1106.
- Yiğitpaşa, Davut (2023), “Re-Assessment of The Claudopolis Stadion Rescue Excavation in 2008”, *Journal of Ancient History and Archaeology*, 10/4, 64-85.
- _____ (2024), “New Archaeological Data From Claudopolis in the Light of Stadion Excavations”, *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 14/4, 1321-1339.
- Yiğitpaşa, Davut-Kaya, Atılğan-Öntaş, Boran (2024), “Bolu/Claudiopolis Stadion 2022 Yılı Kazısı”, *43. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 5, 9-24.